

6. Офіційний сайт міжнародної організації праці (МОП) [Електронний ресурс] – Електронні текстові дані. Режим доступу: [Direct News.org.ua>2012/04 bezrobittya-v-sviti.html](http://Direct.News.org.ua/2012/04/bezrobittya-v-sviti.html)
7. Про зайнятість населення: Закон України із змінами, внесеними згідно з Законом № 406-VII від 04.07.2013 р. Ст. 243. (Редакція станом на 01.01.2016) <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
8. Фатєєнко Н.В. Соціально-економічні наслідки безробіття //Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №8. – С.114–117.
9. Федоренко В.Г. Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи//Економіка та держава. – 2009. – №1. – С. 4–5.
10. Черныш Т., Власенко О. Сутність та особливості довгострокового безробіття в Україні // Україна: аспекти праці. – 2006. – №3. – С.8–12
11. Чурилова О.А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки / О. А. Чурилова // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем євроінтеграції: зб. наук. статей у 2-х т. – 2008. – № 12. – С. 182–184.

УДК 374.72:340.13

Валентин Молодиченко,
Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Б. Хмельницького
molodychenko@gmail.com
Сергій Прийма,
Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Б. Хмельницького
pryima.serhii@gmail.com

МІСТА І РЕГІОНИ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ: ВІД АНАЛІЗУ КОНЦЕПТУ ДО ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У публікації наведено теоретичний аналіз концепту «регіон, що навчається», показані його міждисциплінарність і соціокультурна зумовленість, розглянуті підходи до визначення. Доведено необхідність спрямування зусиль на розробку концептуальних засад регіональної освітньої політики та аналіз практичного досвіду її реалізації на прикладі міст і регіонів, що навчаються, з метою відбору кращих практик та адаптації до українських реалій.

Ключові слова: суспільства знання; розвиток людського потенціалу; освіта дорослих; формальна і неформальна освіта дорослих; регіон, що навчається; концептуальні засади; провайдери освітніх послуг.

Валентин Молодыченко, Сергей Прийма. Обучающиеся города и регионы: от анализа концепта до практики реализации

В публикации изложен теоретический анализ концепта «обучающийся регион», показаны его междисциплинарность и социокультурная обусловленность, рассмотрены подходы к определению. Доказана необходимость направленности усилий на разработку концептуальных основ региональной образовательной политики и анализ практического опыта её

реализации на примере обучающихся городов и регионов с целью отбора лучших практик и адаптации к украинским реалиям.

Ключевые слова: общества знания; развитие человеческого потенциала; образование взрослых; формальное и неформальное образование; обучающийся регион; концептуальные основы; провайдеры образовательных услуг.

Valentyn Molodychenko, Serhii Pryima. Learning cities and regions: from the concept analysis to the practice of implementation

The publication provides a theoretical analysis of the concept of «learning region», it shows its interdisciplinary nature and sociocultural conditionality, and it also studies approaches to its definition. The authors prove the necessity to foster the efforts towards the development of conceptual grounds of regional educational policy and the analysis of its implementation on the example of learning cities and regions, aiming at choosing the best practices and adjusting to the Ukrainian realities.

Key words: knowledge society; human development; adult education; formal and informal adult education; learning region; conceptual grounds; providers of education services.

Освіта упродовж життя взагалі, й освіта дорослих, зокрема, все частіше розглядаються як визначальні чинники регіонального розвитку, фактори конкурентоспроможності як окремих територій, так і держави в цілому. Формування і реалізація конкурентних переваг того чи іншого регіону (міста, області, країни) сприяє прискореному зростанню як в економічній, так і соціальній сферах. За таких умов широкого поширення набула ідея міст і регіонів, що навчаються, сутність якої полягає у розумінні того, що конкурентоспроможність будь-якого міста чи регіону в умовах глобалізації визначається його здатністю до навчання.

Концепція міст і регіонів, що навчаються, останнім часом набуває поширення в європейській теорії регіонального розвитку, виступаючи маркером успішного соціально-економічного розвитку міста чи регіону, розвитку його людського потенціалу, основою регіональної освітньої політики країн Європейського Союзу. Аналіз теоретичних засад, й особливо практики реалізації концепції міст і регіонів, що навчаються, є необхідною умовою сталого розвитку України, підґрунтям для її повноцінного входження до європейської і світової економіки та освітнього простору.

Все вищесказане актуалізує дослідження концептуальних засад регіональної освітньої політики на прикладі міст і регіонів, що навчаються.

Перші емпіричні результати у контексті осмислення концептуальних засад освітньої регіональної політики були отримані в 70-х роках ХХ ст. Зокрема, в рамках проекту зі створення «освічених міст» (Educating Cities), який фінансувався Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), семи містам з Канади, Японії, Австралії, США і Європи було запропоновано по-новому поставитися до системи регіональної освіти. В результаті виконання проекту відбулася трансформація терміну «освічене місто» в «місто, що навчається» (Learning City), а власне ідея міст, що навчаються, згодом набула значної популярності. Наприклад, мережа міст, що навчаються, Великої Британії (UK Learning Cities Network) на сьогодні налічує 80 членів.

Дещо пізніше, у 90-х роках ХХ століття, в центрі уваги урядів більшості країн Європейського Союзу опинилася освітня політика на регіональному рівні. Зокрема, уряд Німеччини прийняв програму «Регіон, що навчається» (Lernende

Region), яку сформував Європейський соціальний фонд. Одним із прикладів візуалізації перших осмислень особливостей регіональної освітньої політики став проект Європейської Комісії «У напрямі європейського суспільства, що навчається» (Towards a European Learning Society (TELS)). Цей проект заклав основи європейського документа «Про місцевий і регіональний вимір навчання упродовж життя», який був прийнятий ЄК в 2001 році. Після закінчення проекту TELS Європейська Комісія ініціювала програму R3L (Region Life Long Learn).

Паралельно з програмами і проектами Європейської Комісії, вибудовувала свою політику у сфері становлення регіональної освітньої політики і Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). На основі аналізу успішних європейських регіонів організація сформулювала своє бачення і розуміння поняття «регіон, що навчається», яке знайшло відображення у роботі «Міста і регіони в новій економіці, що навчається» [4]. Вказана праця по суті стала ґрунтовним емпіричним дослідженням феномену «регіон, що навчається», в якому особлива увага приділена економічним перевагам розвитку регіонів.

Таким чином, регіональна освітня політика поєднує різноманітність політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх чинників. Політика міст і регіонів, що навчаються, спрямована на створення такого економічного і культурного середовища, яке б сприяло реалізації освітнього потенціалу всіх його суб'єктів. Саме міста і регіони, що навчаються, усвідомлюючи ключову роль освіти в розвитку соціальної стабільності, процвітання та особистісного удосконалення, мобілізують всі свої ресурси заради якомога повнішого розкриття потенціалу людського капіталу.

Дефініційний аналіз поняття «регіон, що навчається» дозволяє зробити висновок про різноманітність підходів щодо його трактування. Так, на думку Н. Лонгворта, місто чи регіон, що навчається, – це спільнота, яка має стратегію заохочення створення багатств, особистісного зростання і соціальної єдності через розвиток модельного потенціалу всіх його громадян [5]. У праці [3] дослідники Р. Шерайзіна і М. Александрова визначають регіон, що навчається, як регіон, де створено умови для постійного поповнення знання, експериментування, удосконалення якості освіти і суспільного інтелекту.

Як свідчить аналіз наукових джерел, найбільш узагальненим є визначення, запропоноване Л. Овсієнко, згідно з яким регіон, що навчається, розглядається як суспільство, здатне формувати стратегію процвітання і соціальної єдності через розвиток людського потенціалу всіх громадян [2].

Різноаспектні визначення регіону, що навчається, наведено у працях зарубіжних і вітчизняних науковців, що зумовлює необхідність їх узагальнення й виокремлення подібних рис. По-перше, регіон, що навчається, має чітке зобов'язання сконцентруватися на навчанні і розповсюдженні знань як найважливішого фактору розвитку. Це зобов'язання підтримується всіма соціальними партнерами – суб'єктами ринку освітніх послуг – громадянськими організаціями, владою, бізнесом та провайдерами освітніх послуг. Їх спільна мета, ідентичність і довіра між різними представниками виступають в якості рушійної сили в досягненні спільних цілей і розвитку людського капіталу регіону. По-друге, політика, зорієнтована на створення конкурентоспроможного і знанневоємного потенціалу регіону, в основу якого покладено принцип навчання упродовж життя, – спільна особливість регіонів, що навчаються. І, насамкінець, третя особливість – загальне прагнення соціальної ідентичності, розширення довіри між членами суспільств та його сталого розвитку. Регіон, що навчається, потребує не тільки

підвищення рівня освіти в регіоні, але й певного рівня солідарності, розвитку взаємодії усіх суб'єктів регіонального розвитку.

Здійснений аналіз дає підстави для висновку про те, що регіон, що навчається, є полісферним утворенням, яке складається з низки сфер, кожна з яких забезпечує функціонування однієї з областей людської життєдіяльності – економічної, соціальної, культурної тощо. В свою чергу, як соціокультурне явище, яке не обмежується адміністративно-територіальним устроєм, регіон, що навчається, через культурно-освітні практики здатний здійснювати власне відтворення й розвиток всіх сфер життєдіяльності.

На підставі дефініційного аналізу та зробленого узагальнення, в якості робочого у публікації обрано визначення, за яким регіон, що навчається – це соціокультурне поняття, самоорганізована і саморозвивальна система, представлена ментальною спільнотою, яка розроблює та реалізує стратегію особистісного зростання і соціальної єдності з метою повнішого розкриття потенціалу людського капіталу регіону.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що концептуальні засади освітньої регіональної політики передбачають: визначення поточного стану і прогностичних передумов розвитку регіону, що навчається; визначення критеріїв і чинників регіональної освітньої політики; розроблення методологічних основ регіону, що навчається, обґрунтування закономірностей і принципів їх функціонування; визначення індикаторів досягнення регіонами нового соціального статусу.

Регіональна освітня політика розвитку передбачає:

- дослідження співвідношення формальної, неформальної й інформальної освіти у розвитку конкретних культурно-освітніх практик регіону;
- вивчення і розробку рекомендацій щодо найбільш оптимальних методів, методик і технологій освіти упродовж життя, які забезпечують прийняття регіональних управлінських рішень;
- механізми моніторингу і діагностики досягнення освітньої політики в регіоні тих цілей, які висувуються для забезпечення сталого регіонального розвитку.

Як зазначалося вище, основна ідея міст та регіонів, що навчаються, полягає у тому, що конкурентоспроможність будь-якого міста чи регіону в умовах глобалізації визначається його здатністю до навчання. На практиці дана теза реалізується в рамках безперервного процесу інтеграції всіх зацікавлених сторін і суб'єктів регіональних підсистем і суспільних інститутів на основі взаємовигідного співробітництва з метою створення доступної, ефективної та результативної освітньої інфраструктури регіону. При цьому співпраця представників різних сфер суспільства – економіки, освіти, культури, політики та громадянського сектора – вибудовується з урахуванням таких критеріїв:

- єдність у розумінні освітніх потреб регіону;
- забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг;
- взаємозв'язок і взаємодоповнення формальної, неформальної і інформальної освіти;
- врахування регіонального контенту у формуванні освітніх пропозицій;
- діалог і співпраця між усіма стейкхолдерами у реалізації регіональної освітньої політики.

Міста і регіони, що навчаються, мають чітке, підтримане усіма партнерами – органами влади, приватними підприємствами, освітніми установами, громадськими організаціями та ключовими індивідуумами – зобов'язання сконцентруватися на навчанні та поширенні знання як головного фактору

розвитку. Загальна мета, регіональна ідентичність і довіра між різними громадянами – рушійна сила в досягненні розділених цінностей і розвитку мереж в межах ментальної спільноти.

Світовий досвід реалізації ідеї регіонів, що навчаються, визначає основні напрями розвитку спільноти в регіоні: розроблення нормативно-правової бази; розробка організаційно-методичного та інформаційного забезпечення; робота зі стимулювання особистості і формування мотивації до навчання; розробка регіональної програми підтримки інновацій; підвищення ефективності функціонування, якості підготовки та навчання кадрів у системі безперервної освіти дорослих.

На нашу думку, індикаторами досягнення характеристик нового соціального статусу регіону можуть слугувати: організація єдиної інформаційної мережі освіти протягом усього життя; упровадження моніторингу розвитку освітнього простору регіону; узгодження навчальних планів і програм на модульній основі між представниками формального і неформального навчання; широка кооперація між провайдерами освітніх послуг, бізнесом і владою; створення системи стимулювання мотивації до навчання як тих, хто навчається, так і тих, хто навчає; вирівнювання умов соціально-економічного та культурного розвитку усередині регіону.

Реалізація концептуальних засад регіону, що навчається, передбачає вирішення таких стратегічних завдань:

- створення мережі соціальних партнерів, зацікавлених у розвитку освіти в регіоні, та створення організаційно-адміністративної структури стратегічного керування розбудови культурно-освітнього простору в регіоні;
- формування мети і завдань освітньої політики в регіоні, виходячи зі стратегії соціально-економічного розвитку, загальної ситуації в регіоні, зокрема і поточного стану потенціалу регіону;
- формування нових освітніх потреб у мешканців регіону та попиту на освітні послуги, їх нових ринків збуту;
- розвиток мережі провайдерів освітніх послуг у сфері формальної, неформальної й інформальної освіти;
- створення ресурсної, в т. ч. інформаційної, бази для започаткування нових і розвитку наявних освітніх практик у регіоні;
- розроблення освітніх програм для різних категорій життя регіону;
- розроблення, упровадження інтерактивних технологій освіти дорослих, щоб забезпечити ефективність освітнього процесу;
- забезпечення доступності освітніх послуг у відповідності до критерію ціна/якість;
- формування культури мережевої взаємодії всіх провайдерів освітніх послуг;
- розроблення, запровадження моніторингу освітніх потреб регіону, оцінка освітніх послуг різних провайдерів, аналіз їх відповідності меті і завданням регіону, що навчається;
- виділення ресурсів, у т. ч. коштів місцевого бюджету та коштів донорів, на організацію навчання упродовж життя.

Незважаючи на деякі спільні особливості, практика імплементації концептуальних засад регіону, що навчається, демонструє різноманітність форм і способів її реалізації – кожен регіон будує свою власну модель, точніше, траєкторію розвитку, щоб через унікальні і значущі для нього інновації стали

конкурентоспроможним в економіці, заснованої на знаннях. В одних випадках на перше місце ставиться підвищення культурного рівня й вироблення громадянської позиції людей, в інших – вивчення інформаційно-комунікаційних технологій, в третій – сприяння економічному зростанню в регіоні. Є й інші варіанти, що сприяють соціально-економічному розвитку територій і сприяють стимулюванню індивідуального й корпоративного навчання з метою повного розкриття людського капіталу регіону, концентрації зусиль щодо створення освітньої інфраструктури та умов, що забезпечать доступ до навчання всім категоріям населення.

За нашим переконанням, важливим результатом регіонального співробітництва в ході реалізації концептуальних засад регіональної освітньої політики має стати встановлення взаємної довіри як між провайдерами, так і споживачами освітніх послуг в регіонах. У свою чергу це є найважливішою передумовою для інституційних змін і започаткування «нової освітньої культури».

Таким чином, регіональна освітня політика, поєднуючи різноманітність політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх чинників, спрямована на створення соціокультурного середовища, в якому б максимально повно реалізовувався освітній потенціал всіх його суб'єктів. Концептуальні засади міст або регіонів, що навчаються, як основи регіональної освітньої політики та складник системи розбудови громадянського суспільства, передбачають створення й розвиток спільноти, яка навчається, на основі використання об'єднаного потенціалу трудових, матеріальних, фінансових, організаційно-управлінських ресурсів міст та регіонів з метою підвищення конкурентоздатності міста, регіону й держави в цілому.

Література

1. Найман Е. А. Становление концепции «обучающегося региона» в западной науке / Е. А. Найман // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. — 2013. — № 1 (9). — С. 81–91.
2. Овсиенко Л. В. Непрерывное образование и модель «обучающегося региона» / Л. В. Овсиенко // Высшее образование в России. — 2009. — № 2. — С. 96–99.
3. Шерайзина Р.М., Александрова М.В. Обучающийся регион как фактор развития карьеры человека / Р.М.Шерайзина, М.В. Александров // Человек и образование. — 2006. — № 8,9. — С. 70–72
4. Cities and Regions in the New Learning Economy OECD. — Paris, 2001. — 146 p.
5. Longworth N. Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities: Lifelong Learning and Local Government / Longworth N. – N.Y.: Routledge, 2006. — 230 p.
6. Morgan K. The learning region: institutions, innovation and regional renewal / Morgan K. // Regional Studies. — 31. — 1997. — P. 491–503.
7. The Learning Region: Foundations, State of the Art, Future /Edited by Roel Rutten, Frans Boekema – Edward Elgar Pub: Cheltenham, UK. Northampton, MA, USA, 2007. — 301 p.